

Seminar 2

Primitive de forma $\int R(\sin x, \cos x) dx$

Funcțiile R sunt funcții raționale de forma $R(x) = \frac{P(x)}{Q(x)}$, unde P, Q sunt polinoame cu coeficienți reali.

Să se calculeze integralele:

$$2.1. \int_0^{\frac{\pi}{3}} (\cos 5x - \sin 2x) dx$$

$$2.2. \int_0^{\frac{\pi}{4}} \cos 2x \cdot \sin 3x dx$$

$$2.3. \int_0^{\frac{\pi}{2}} \sin 2x \cdot \sin 3x dx$$

$$2.4. \int_0^{\frac{\pi}{4}} \cos x \cdot \cos 3x dx$$

$$2.5. \int_0^{\pi} \cos^4 3x dx$$

$$2.6. \int_0^{\frac{\pi}{2}} \sin^3 x dx$$

$$2.7. \int_0^{\frac{\pi}{2}} \frac{\sin^3 x}{2 + \cos x} dx$$

$$2.8. \int_0^{\frac{\pi}{2}} \frac{\cos x}{(2 + \sin x)(1 + \sin x)} dx$$

$$2.9. \int_0^{\frac{\pi}{4}} \frac{\sin^2 x}{\cos^6 x} dx$$

$$2.10. \int_0^{\frac{\pi}{4}} \frac{1}{\sin^4 x + \cos^4 x} dx$$

$$2.11. \int_0^{\pi} \frac{1}{5 + 4 \sin x} dx$$

Indicații și răspunsuri

2.1. Se folosesc formulele

$$\int \sin ax \, dx = -\frac{\cos ax}{a}, \quad \int \cos ax \, dx = \frac{\sin ax}{a}, \quad a \neq 0.$$

Obținem

$$I = \int_0^{\frac{\pi}{3}} (\cos 5x - \sin 2x) \, dx = \int_0^{\frac{\pi}{3}} \cos 5x \, dx - \int_0^{\frac{\pi}{3}} \sin 2x \, dx = \frac{1}{5} \sin 5x \Big|_0^{\frac{\pi}{3}} + \frac{1}{2} \cos 2x \Big|_0^{\frac{\pi}{3}} = -\frac{\sqrt{3}}{10} - \frac{3}{4}.$$

2.2. Folosim formula

$$\sin a \cdot \cos b = \frac{1}{2} [\sin(a+b) + \sin(a-b)]$$

pentru $a = 3x$ și $b = 2x$. Se obține

$$I = \left(-\frac{1}{10} \cos 5x - \frac{1}{2} \cos x \right) \Big|_0^{\frac{\pi}{4}} = -\frac{1}{10} \cos \frac{5\pi}{4} + \frac{1}{10} - \frac{\sqrt{2}}{4} + \frac{1}{2}.$$

Fiindcă $\cos \frac{5\pi}{4} = \cos(\pi + \frac{\pi}{4}) = -\frac{\sqrt{2}}{2}$ se obține $I = \frac{6-4\sqrt{2}}{10} = \frac{3-\sqrt{2}}{5}$.

2.3. Se folosește formula

$$\sin a \cdot \sin b = \frac{1}{2} [\cos(a-b) - \cos(a+b)]$$

și se obține

$$I = \frac{1}{2} \sin x \Big|_0^{\frac{\pi}{2}} - \frac{1}{10} \sin 5x \Big|_0^{\frac{\pi}{2}} = \frac{1}{2} - \frac{1}{10} = \frac{2}{5}.$$

2.4. Cu ajutorul formulei

$$\cos a \cdot \cos b = \frac{1}{2} [\cos(a-b) + \cos(a+b)]$$

și se obține

$$I = \frac{1}{4} \sin 2x \Big|_0^{\frac{\pi}{4}} + \frac{1}{8} \sin 4x \Big|_0^{\frac{\pi}{4}} = \frac{1}{4}.$$

2.5. Cu $a = b$ în formulele din exercițiul anterior, rezultă noile formule

$$\cos^2 a = \frac{1 + \cos 2a}{2}, \quad \sin^2 a = \frac{1 - \cos 2a}{2}.$$

Vom obține

$$I = \int_0^{\pi} \cos^4 3x \, dx = \frac{1}{4} \int_0^{\pi} (1 + \cos 6x)^2 \, dx = \frac{\pi}{4} + \frac{1}{2} \int_0^{\pi} \cos 6x \, dx + \frac{1}{4} \int_0^{\pi} \cos^2 6x \, dx.$$

Aplicând încă o dată formula de liniarizare, rezultă

$$I = \frac{\pi}{4} + \frac{\sin 6x}{12} \Big|_0^{\pi} + \frac{1}{8} \int_0^{\pi} (1 + \cos 12x) \, dx = \frac{\pi}{4} + 0 + \frac{\pi}{8} + 0 = \frac{3\pi}{8}.$$

2.6. Scriem $\sin^3 x = \sin^2 x \cdot \sin x = (1 - \cos^2 x) \sin x$ și facem schimbarea de variabilă $\cos x = t$. Obținem

$$I = \int_1^0 (1 - t^2)(-dt) = \left(t - \frac{t^3}{3} \right) \Big|_0^1 = 1 - \frac{1}{3} = \frac{2}{3}.$$

2.7. Pentru integrale de forma $\int R(\sin x, \cos x) dx$, dacă se verifică condiția

$$R(-\sin x, \cos x) = -R(\sin x, \cos x)$$

atunci se face schimbarea de variabilă $u = \cos x$. Avem

$$\begin{aligned} I &= \int_0^{\frac{\pi}{2}} \frac{\sin^3 x}{2 + \cos x} dx = \int_1^0 \frac{(1 - u^2)(-du)}{2 + u} = - \int_0^1 \frac{u^2 - 1}{u + 2} du = - \int_0^1 \frac{u^2 - 4 + 3}{u + 2} du \\ &= - \int_0^1 \left(u - 2 + \frac{3}{u + 2} \right) du = - \left(\frac{u^2}{2} - 2u + 3 \ln |u + 2| \right) \Big|_0^1 = \frac{3}{2} + 3 \ln 2 - 3 \ln 3. \end{aligned}$$

2.8. Pentru integrale de forma $\int R(\sin x, \cos x) dx$, dacă se verifică condiția

$$R(\sin x, -\cos x) = -R(\sin x, \cos x)$$

atunci se face schimbarea de variabilă $u = \sin x$. În cazul nostru, cu această schimbare de variabilă obținem

$$\begin{aligned} I &= \int_0^{\frac{\pi}{2}} \frac{\cos x}{(2 + \sin x)(1 + \sin x)} dx = \int_0^1 \frac{1}{(2 + u)(1 + u)} du = \int_0^1 \frac{(2 + u) - (1 + u)}{(2 + u)(1 + u)} du \\ &= \int_0^1 \left[\frac{1}{1 + u} - \frac{1}{2 + u} \right] du = [\ln(u + 1) - \ln(u + 2)] \Big|_0^1 = 2 \ln 2 - \ln 3. \end{aligned}$$

2.9. Atunci când este îndeplinită condiția $R(-\sin x, -\cos x) = R(\sin x, \cos x)$ se face substituția $u = \operatorname{tg} x$ și se ține cont că $dx = \frac{du}{1+u^2}$, $\sin x = \frac{u}{\sqrt{1+u^2}}$ și $\cos x = \frac{1}{\sqrt{1+u^2}}$.

Avem

$$I = \int_0^{\frac{\pi}{4}} \frac{\sin^2 x}{\cos^6 x} dx = \int_0^1 \frac{\frac{u^2}{1+u^2}}{\frac{1}{(1+u^2)^3}} \frac{du}{1+u^2} = \int_0^1 u^2(1+u^2) du = \int_0^1 (u^2 + u^4) du = \frac{1}{3} + \frac{1}{5} = \frac{8}{15}.$$

2.10.

$$I = \int_0^{\frac{\pi}{4}} \frac{dx}{\cos^4 x + \sin^4 x} = \int_0^1 \frac{(1 + u^2) du}{1 + u^4} = \int_0^1 \frac{(1 + \frac{1}{u^2}) du}{u^2 + \frac{1}{u^2}}.$$

Cu schimbarea de variabilă $t = u - \frac{1}{u}$ avem $dt = (1 + \frac{1}{u^2}) du$ și $t^2 = u^2 + \frac{1}{u^2} - 2$. Așadar

$$I = \int_{-\infty}^0 \frac{dt}{t^2 + 2} = \frac{1}{\sqrt{2}} \operatorname{arctg} \frac{t}{\sqrt{2}} \Big|_{-\infty}^0 = \frac{\pi}{2\sqrt{2}}.$$

d)

$$I = \int \frac{dx}{\sin^2 x \cos^4 x} = \int \frac{(1 + u^2)^2 du}{u^2} = -\frac{1}{u} + 2u + \frac{u^3}{3} = -\operatorname{ctg} x + 2 \operatorname{tg} x + \frac{\operatorname{tg}^3 x}{3} + C.$$

2.11. În cazul în care nici o condiție de la exercițiile anterioare nu este verificată se face substituția $u = \operatorname{tg} \frac{x}{2}$ și se ține cont de faptul că $dx = \frac{2du}{1+u^2}$, $\sin x = \frac{2u}{1+u^2}$ și $\cos x = \frac{1-u^2}{1+u^2}$. Avem

$$I = \int_0^{\pi} \frac{dx}{5 + 4 \sin x} = 2 \int_0^{\infty} \frac{du}{5 + 5u^2 + 8u} = \frac{2}{5} \int_0^{\infty} \frac{du}{(u + \frac{4}{5})^2 + \frac{9}{25}} = \frac{2}{3} \operatorname{arctg} \frac{4 + 5u}{3} \Big|_0^{\infty} = \frac{\pi}{3} - \frac{2}{3} \operatorname{arctg} \frac{4}{3}.$$

Probleme suplimentare

2.12.
$$\int_0^{\frac{\pi}{2}} \cos^5 x dx.$$

2.13.
$$\int_0^{\frac{\pi}{2}} \frac{\sin x}{1 + \cos x + \cos^2 x} dx$$

2.14.
$$\int_{\frac{\pi}{4}}^{\frac{\pi}{2}} \frac{\cos^3 x}{\sin^4 x} dx$$

2.15.
$$\int_0^{\frac{\pi}{4}} \frac{1}{(\sin x + \cos x)^2} dx$$

2.16.
$$\int_0^{\frac{\pi}{2}} \sin(3x) \cos^2 x dx.$$

2.17.
$$\int_{\frac{\pi}{3}}^{\frac{\pi}{2}} \frac{\sin x}{\sin^2 x + \cos x + 1} dx.$$

2.18.
$$\int_0^{\frac{\pi}{4}} \frac{\sin^4 x}{\sin^6 x + 1} dx.$$

2.19.
$$\int_0^{\pi} \frac{1}{2 - \sin x} dx.$$

2.20.
$$\int_0^{4\pi} \frac{1}{5 - 3 \cos x} dx.$$